

ความรอบรู้ด้านสุขภาพและการจัดการตนเองของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในการแก้ไขปัญหาฟลูออไรด์ปนเปื้อนในน้ำบริโภค

HEALTH LITERACY AND SELF-MANAGEMENT OF VILLAGE HEALTH VOLUNTEERS TO SOLVE FLUORIDE CONTAMINATION IN DRINKING WATER

สุพจน์ ชำนาญไพร, น้ำผึ้ง รัตนพิบูลย์, วิสเพ็ญ กิจธเนศ, สุทธิกานต์ กันตี่, ภาวิณี วรรณศรี
ศูนย์ทันตสาธารณสุขระหว่างประเทศ

บทคัดย่อ

ประเทศไทยมีนโยบายในการผลักดันการจัดการน้ำสะอาด โดยสร้างระบบประปาหมู่บ้านทั่วประเทศและเจาะบ่อบาดาล และนำน้ำจากบ่อบาดาลนั้น ต่อเป็นระบบประปาหมู่บ้านให้ประชาชนในการอุปโภค บริโภค ซึ่งแหล่งน้ำบาดาลนั้นมีการปนเปื้อนฟลูออไรด์ค่อนข้างสูง ทำให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชน เช่น การเกิดฟันตกกระ ผลกระทบต่อกระดูก ฯลฯ การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา เพื่อศึกษาความรอบรู้ด้านสุขภาพ การจัดการตนเอง และความสัมพันธ์ระหว่างความรอบรู้ด้านสุขภาพและการจัดการตนเองของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในการแก้ไขปัญหาฟลูออไรด์ปนเปื้อนในน้ำบริโภค ตำบลลงเงิน อำเภอกงหรา จังหวัดพะเยา จำนวน 79 ราย โดยการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เก็บรวบรวมข้อมูล ระหว่าง เดือน มกราคม ถึง เดือน กุมภาพันธ์ 2565 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็น แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคล แบบสอบถามความรอบรู้ด้านสุขภาพ และการจัดการตนเองของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในการแก้ไขปัญหาฟลูออไรด์ปนเปื้อนในน้ำบริโภค วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา และวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน ผลการศึกษา พบว่า อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านมีความรอบรู้ด้านสุขภาพ และการจัดการตนเองในการแก้ไขปัญหาฟลูออไรด์ปนเปื้อนในน้ำบริโภคอยู่ในระดับปานกลาง และความรอบรู้ด้านสุขภาพมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการจัดการตนเองในการแก้ไขปัญหาฟลูออไรด์ปนเปื้อนในน้ำบริโภคในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = 0.50$, $p < 0.01$) การทำงานผ่านทางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ทำให้ปัญหาได้รับการแก้ไขอย่างมีประสิทธิภาพ โดยต้องทำให้เกิดการตระหนักในปัญหาที่เกิดขึ้น และเข้าใจถึงทางเลือกในการแก้ไขปัญหา ท้ายที่สุดทำให้เกิดการแสวงหาแนวทางการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้จะเป็นประโยชน์สำหรับบุคลากรสาธารณสุขในการวางแผนในการเสริมสร้างและยกระดับความรอบรู้ด้านสุขภาพ และใช้ในการสื่อสารข้อมูลเพื่อให้ชุมชนในพื้นที่เสี่ยงฟลูออไรด์สามารถจัดการตนเองในแก้ไข ปัญหาฟลูออไรด์ปนเปื้อนในแหล่งน้ำบริโภค

คำสำคัญ : ความรอบรู้ด้านสุขภาพ การจัดการตนเอง ฟลูออไรด์

หลักการและเหตุผล

จากทศวรรษแห่งการจัดการหาน้ำสะอาด (พ.ศ. 2524-2533) ประเทศไทยมีนโยบายการผลักดันการดำเนินงานนี้ มีหน่วยงานหลายหน่วยงาน ได้แก่ กรมโยธาธิการ กรมอนามัย กรมทรัพยากรธรณี ร่วมกันดำเนินการ มีการลงทุนจัดสร้างระบบประปาหมู่บ้านทั่วประเทศซึ่งส่วนใหญ่ เป็นการขุดบ่อบาดาลนำน้ำจากใต้ดินมาต่อท่อให้ประชาชนในหมู่บ้านได้ใช้กันอย่างทั่วถึงในพื้นที่ที่มีสายแร่ฟลูออไรด์ผาดผ่าน น้ำที่มาจากใต้ดินก็มีฟลูออไรด์สูงไปด้วย ฟลูออไรด์ที่ได้รับส่วนใหญ่มานอกจากนี้ยังปัจจัยที่สำคัญในการกำหนดปริมาณฟลูออไรด์ที่ร่างกายได้รับ คือ ความเข้มข้นของฟลูออไรด์ในน้ำบริโภค ปริมาณฟลูออไรด์ในน้ำบริโภคจึงเป็นตัวชี้วัดความเสี่ยงของการเกิดฟลูออไรด์เป็นพิษที่ดีที่สุด ผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนในพื้นที่ที่บริโภคน้ำที่มีปริมาณฟลูออไรด์สูงในระยะเวลาที่ร่างกายกำลังสร้างฟัน คือ ตั้งแต่แรกเกิดจนถึงอายุประมาณ 12 ปี จากการศึกษาของสุพจน์ และคณะ ปี 2560-2561 พบว่า เด็กอายุ 6-12 ปี ดื่มน้ำที่ไม่ปลอดภัย(ปริมาณฟลูออไรด์สูงกว่า 0.70 มิลลิกรัมต่อลิตร) ร้อยละ 27.9 ปริมาณฟลูออไรด์ในน้ำดื่มมีค่าระหว่าง 01.0-14.0 มิลลิกรัมต่อลิตร ปริมาณฟลูออไรด์สูงสุด คือ ประปาหมู่บ้าน พบที่หมู่บ้านสันคะยอม อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน มีค่า 14.0 มิลลิกรัมต่อลิตร จากการสำรวจสถานะฟันตกกระ พบว่า จังหวัดลำพูนมีฟันตกกระมากที่สุด ร้อยละ 40.7 (ฟันตกกระระดับรุนแรง ร้อยละ 6.9) รองลงมา คือ จังหวัดลำปาง ร้อยละ 38.9 จังหวัดเชียงใหม่ ร้อยละ 15.6 และจังหวัดพะเยา ร้อยละ 9.2

จากแนวคิดของ Nutbeam แบ่งความรอบรู้ด้านสุขภาพเป็น 3 ด้าน คือ 1) ความรอบรู้ด้านสุขภาพพื้นฐาน (functional health literacy/basic skills and understanding) เป็นทักษะพื้นฐานในการอ่านและเขียน รับรู้ เข้าใจ และเข้าถึง แหล่งข้อมูลด้านสุขภาพ 2) ความรอบรู้ด้านสุขภาพด้านการมีปฏิสัมพันธ์/การติดต่อสื่อสาร (interactive/communication health literacy) เป็นทักษะในการพูดฟัง การใช้ความรู้ในการสื่อสาร เพื่อเพิ่มความสามารถในการดูแลสุขภาพ 3) ความรอบรู้ด้านสุขภาพด้านวิจารณ์ญาณ (critical health literacy) เป็นทักษะความสามารถในการประเมินข้อมูลสุขภาพที่ได้รับมา รู้เท่าทันสื่อ ตัดสินใจ และสามารถเลือกปฏิบัติเพื่อส่งเสริม รักษาสุขภาพของตนให้ได้อย่างต่อเนื่อง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระดับความรอบรู้ด้านสุขภาพและการจัดการตนเองของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในการแก้ไขปัญหาฟลูออไรด์ปนเปื้อนในน้ำบริโภค
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรอบรู้ด้านสุขภาพและการจัดการตนเองของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในการแก้ไขปัญหาฟลูออไรด์ปนเปื้อนในน้ำบริโภค

วิธีศึกษา

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Study) กลุ่มตัวอย่างเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จำนวน 79 ราย พื้นที่ตำบลดงเจน อำเภอภูกามยาว จังหวัดพะเยา โดยการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เก็บรวบรวมข้อมูล ระหว่าง เดือน มกราคม ถึง เดือน กุมภาพันธ์ 2565 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็น แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคล แบบสอบถามความรอบรู้ด้าน

สุขภาพ และการจัดการตนเองของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านในการแก้ไขปัญหาฟลูออไรด์ปนเปื้อนในน้ำบริโภค วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา และวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน

ผลการศึกษา

กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาครั้งนี้มีจำนวน 79 ราย เป็นเพศหญิง 59 ราย (ร้อยละ 74.7) อายุระหว่าง 23-74 ปี อายุเฉลี่ย 53.4 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษา 30 ราย (ร้อยละ 38.0) ประกอบอาชีพเกษตรกรกรรม 52 ราย (ร้อยละ 65.8)

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับของความรอบรู้ด้านสุขภาพ และการจัดการตนเองโดยรวมของกลุ่มตัวอย่าง (n = 79)

ตัวแปร	ค่าต่ำสุด - ค่าสูงสุด	\bar{X} (S.D.)	ระดับ
ความรอบรู้ด้านสุขภาพ	52-98	78.48 (9.05)	ปานกลาง
การจัดการตนเอง	7-20	14.78 (3.37)	ปานกลาง

จากตารางที่ 1 พบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนความรอบรู้ด้านสุขภาพ เท่ากับ 78.48 คะแนน (S.D. = 9.05) อยู่ในระดับปานกลาง และค่าเฉลี่ยคะแนนการจัดการตนเอง เท่ากับ 14.78 คะแนน (S.D. = 3.37) อยู่ในระดับปานกลาง

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามระดับความรอบรู้ด้านสุขภาพ และการจัดการตนเอง (n = 79)

ตัวแปร	ระดับต่ำ จำนวน (ร้อยละ)	ระดับปานกลาง จำนวน (ร้อยละ)	ระดับสูง จำนวน (ร้อยละ)
ความรอบรู้ด้านสุขภาพ	10 (12.7)	47 (59.5)	22 (27.8)
การจัดการตนเอง	15 (19.0)	37 (46.8)	27 (34.2)

เมื่อจำแนกระดับความรอบรู้ด้านสุขภาพ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีระดับความรอบรู้ด้านสุขภาพระดับปานกลาง ร้อยละ 59.5 ระดับสูง ร้อยละ 27.8 และระดับต่ำ ร้อยละ 12.7

ส่วนระดับการจัดการตนเอง พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีระดับการจัดการตนเอง ระดับปานกลาง ร้อยละ 46.8 ระดับสูง ร้อยละ 34.2 และระดับต่ำ ร้อยละ 19.0

และเมื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างความรอบรู้ด้านสุขภาพกับการจัดการตนเอง พบว่า ความรอบรู้ด้านสุขภาพมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการจัดการตนเองในการแก้ไขปัญหาฟลูออไรด์ปนเปื้อนในน้ำบริโภคในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = 0.50$, $p < 0.01$)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้จะเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับบุคลากรสาธารณสุขในการวางแผนเสริมสร้างและยกระดับความรู้ด้านสุขภาพ เพื่อให้ชุมชนในพื้นที่เสี่ยงฟลูออไรด์เกิดความตระหนัก และสามารถแก้ไขปัญหาฟลูออไรด์ปนเปื้อนในแหล่งน้ำบริโภคตามบริบทของชุมชนเพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาที่ยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. สื่อสารข้อมูล เสริมสร้างและยกระดับความรู้ด้านสุขภาพให้ความรู้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เกี่ยวกับผลกระทบและการแก้ไขปัญหาฟลูออไรด์ ซึ่งการทำงานผ่านทางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นสิ่งที่จะทำให้ปัญหาระดับท้องถิ่นได้รับการแก้ไขอย่างมีประสิทธิภาพ โดยต้องทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตระหนักในปัญหาที่เกิดขึ้นหรือปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต เข้าใจถึงทางเลือกในการแก้ไขปัญหา ทำยที่สุดชุมชนเกิดการแสวงหาแนวทางการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง

2. ดำเนินการเฝ้าระวังปริมาณฟลูออไรด์ในน้ำบริโภคและพื้นตกกระของประเทศอย่างเป็นระบบเพื่อทราบถึงขนาดและความรุนแรงของปัญหาซึ่งเป็นข้อมูลที่จำเป็นสำหรับการวางแผนจัดการปัญหา
